

Opprinnelig publisert i *Prismet* nr 1, 2000

Geir Winje

ROCK OG SENMODERNE RELIGIØSITET

I 60- og 70-årene vokste rocken frem parallelt med den senmoderne religiøsitet. Begge var i utgangspunktet ungdomsfenomener, men både rocken og den alternative religiøsitet har de siste 20 årene blitt "voksne". I denne artikkelen presenteres noen artister som sjelden nådde hitlistene, men som var nyskapende representanter for den alternative religiøsitet.

Senmoderne religiøsitet

Uttrykket moderne religion brukes gjerne om religionsformer og spiritualitet som oppstod i kjølvannet av modernitetens fremvekst (les: Darwin, Freud, Marx). Noen religionsformer (f eks Jehovas vitner) kan forstås som reaksjoner *mot* det moderne, mens andre representerer ulike synteser av modernitet og religion. Moderne okkultisme kan for eksempel forstås som et religiøst betinget virkelighetssyn påvirket av utvikingslæren.

De siste 30 årenes religiøse nyskapninger kan kalles senmoderne. Mens moderne religioner og livssyn (f eks humanismen) gjerne var helhetlige systemer som ville erstatte de tradisjonelle (f eks kristendommen), er den senmoderne religiøsitet privat, eklektisk, og ofte synkretistisk.¹ Den senmoderne religiøsitet kan også karakteriseres som deregulert; verken prester eller andre autoriteter får regulere den enkeltes tro.

60-årene: Hippieidens lek med det religiøse

---

¹ *Eklektisme* (fra gresk: utvelgelse) betegner filosofiske eller religiøse anskuelser der en velger elementer fra ulike systemer uten å bry seg om hvorvidt disse elementene passer sammen. *Synkretisme* (fra gresk: sammenblandet) betegner religionsformer som omfatter elementer fra ulike religioner.

50-årenes musikalske ungdomsopprør dreide seg mest om sex, i hvert fall når det gjelder rocktekstene. Nye religiøse tanker ble riktignok formulert i beat-generasjonens dikt og romaner - blant annet av Jack Kerouac, som tilhører jazzen snarere enn rocken. Allen Ginsberg fikk sitt gjennombrudd med *Howl* i 1956, der vi finner en religiøs grunnstemning inspirert av blant annet buddhismen. Beat-poesien har betydd mye for rock'n'roll, men sex and drugs har alltid veid tyngre enn religion.

Likevel ble mange religiøse tanker formulert i 60-årenes rock, og mest kjent er nok tekstene til George Harrison (Beatles). I sanger som "Within you, without you" (*Sgt Pepper*, 1967) og "Inner light" (b-siden til "Lady Madonna", 1968) formulerte han hinduiske tanker i kjølvannet av samarbeidet med Hare Krishna-bevegelsen og Maharishi Mahesh Yogi. John Lennon satte ord på en politisk orientert religiøsitet i sanger som "Mind Games" (*Mind Games*, 1973), og Eric Clapton bekjente sin tro på Gud i "In the Presence of the Lord" (*Blind Faith*, 1968). I USA publiserte Jim Morrison (The Doors, 1965) dikt med elementer fra erkjennelsesfilosofi så vel som indiansk religion.

Helt siden Donovan Leich debuterte i 1965 sto *eventyret* sentralt i tekstene hans, selv om han i likhet med Bob Dylan også var protestsanger. Han skapte en rekke naivistiske sanger både for barn og voksne, og tekstene ble gradvis mer uttalt religiøse. Denne utviklingen toppet seg tidlig på 1970-tallet med plater som *Cosmic Wheels* og *Essence to Essence* (begge 1973). Det religiøse budskapet som formuleres på disse albumene er både synkretistisk og eklektisk, med innslag av økologi, fredssak og hinduisme. I motsetning til i mye annen religiøs musikk, finner vi hos Donovan et humoristisk preg og en positiv holdning til sex.

You know we're way out there in some galaxy's hair

With all this space around we fight to keep our share

With all our cruelty and all our jealousy

We find it hard to give, to just live and let live

It's all in the Dance of Life my friend, it's all in the Song that never ends

It's all in the Dance of Life my friends, following the Yellow Star

(Utdrag fra "Yellow Star" (Donovan Leich), *Essence to Essence*, Epic 1973)

Britiske Tyrannosaurus Rex skapte fra debuten i 1967 til det kommersielle gjennombruddet under navnet T. Rex i 1970, musikk og tekster som - i likhet med Donovans - var både vimsete, spirituelle og preget av eventyrsjangeren. På den andre siden av Atlanteren debuterte kanadieren Leonard Cohen som plateartist i 1968. Cohens bøker og tekster har alltid tatt opp religiøse temaer, men på albumene *Recent Songs* (1979) og *Various Positions* (1985), samt i "bønneboken" *Book of Mercy* (1984), kommer de religiøse meldingene i klartekst. Her møter vi en jødisk og buddhistisk preget religiøsitet med fokus på det dennesidige.

Incredible String Band (ISB) fra Edinburgh gav ut plater fra 1966 til 1974, før de sentrale medlemmene - Robin Williamson og Mike Heron - gikk videre som soloartister. ISBs mestselgende album er *The Hangman's Beautiful Daughter* (1968), men det er på *Wee Tam and the Big Huge* (samme år) og *Changing Horses* (1969) at det religiøse innholdet er mest markert. Williamson står bak intrikate sanger med titler som "Maya" (om tilværelsens illusoriske karakter), "Job's Tears" (om lidelse og tross) og "The Yellow Snake" (om åndelig fornyelse). Heron lagde ofte enklere og mer melodiose sanger, med motiver som gjerne var hentet fra naturen og "de nære ting". Noen typiske titler er "You Get Brighter" (om en Krishna-plakat på veggen hans), "The Greatest Friend" (om å møte Gud i naturen) og "Log Cabin Home in the Sky" (en country-sang om "det himmelske hjem"). I "Cousin Caterpillar" er larvens forvandling til sommerfugl et bilde på menneskets åndelige utvikling.

THE HALF-REMARKABLE QUESTION (Robin Williamson)

Who moved the black castle, who moved the white queen

When Gimmel and Daleth were standing between?²

Out of the evening growing a veil

Pining for the pine woods that ached for the sail

There's something forgotten I want you to know

The freckles of rain are telling me so

O it's the old forgotten question

What is it that we are part of? What is it that we are?

And an elephant madness has covered the sun

The judge and the juries they play for the fun

They've torn up the roses and washed all the soap

And the martyr who marries them dares not elope

O it's the never realised question

O long O long e'er yet my eyes braved the gate's enormous fire

And the body folded 'round me, and the person in me grew

---

² *Gimmel* og *Daleth* er blant de første bokstavene i det hebraiske alfabetet. Teksten gir assosiasjoner til kabbalismen, den jødiske mystikken der "det kabbalistiske tre" korresponderer med ulike nivåer i spennet mellom ånd og materie - både i mennesket og universet.

The flower and its petal, the root and its grasp

The earth and its bigness, the breath and its gasp

The mind and its motion, the foot and its move

The life and its pattern, the heart and its love

O it's the half-remarkable question

(Fra *Wee Tam and the Big Huge*, Elektra 1968)

Felles for Williamson og Heron er den religiøse grunntonen som preges av bilder og begreper fra kristen, keltisk og østlig tradisjon. Samtidig skaper humor, referanser til rusmidler og sansen for ordspill og magiske formularer, en distanse til tradisjonell kristendom og hinduisme. ISB begynte som akustisk trio og ble etter hvert en duo, men var i 1974 et syvmanns rockband med trommer, elektrisk bass og sologitar. Det musikalske utgangspunktet var skotsk folkemusikk, men mange av verkene er komplekse, med hyppige taktskifter og bruk av instrumenter fra alle verdenshjørner. Hos ISB ble det som siden ble kalt etnisk rock eller world music til.

ISB huskes ikke av så mange, selv om de spilte på Woodstock-festivalen i 1969 og visstnok var favorittbandet til musikerne i Led Zeppelin.³ Likevel er de - i større grad enn både Beatles, Stones og Zeppelin - 60-talls-rockens mest typiske representanter for den senmoderne religiøsitet.

---

³ Led Zeppelin nevnes ofte som et eksempel på okkulte innslag i rocken. De okkulte referansene finnes - ikke minst i gitaristen Jimmy Pages privatliv - men tekstene handler med få unntak om det blues og rock alltid har handlet om: kjærlighet og sex. Når Led Zeppelin fjernet seg fra disse temaene, var det gjerne J.R.R. Tolkiens bøker om hobbitter, alver og dverger som gav materiale til tekstene.

70-årene: De nye "sektene"

I 70-årene ble den alternative religiøsitet mer "aggressiv" enn i tiåret før. Dette hang sammen med den hierarkiske organiseringen av "sekte" og "bevegelser" som Scientologikirken og Den Forente Famile, men også med den motstanden disse gruppene møtte fra kristent og humanistisk hold. Mange artister stod frem med en klar religiøs identitet. Carlos Santana (debut 1969) var en av de mange som ble disippel hos en indisk guru, mens Larry Norman (solodebut 1969) var en sentral representant for Jesusvekkelsen. ISB, Van Morrison (solodebut 1967) og andre lot seg inspirere av L Ron Hubbard og Scientologikirken.

Et toneangivende band som Fleetwood Mac (1967) opplevde en krise i 1970, da to av gitaristene på kort varsel forlot bandet etter religiøse omvendelser (den ene, Jeremy Spencer, gikk inn i den omdiskuterte kristne bevegelsen Children of God). Bob Dylan (debut 1962) erklærte seg som kristen på albumet *Slow Train Coming* i 1979 og Arlo Guthrie (1967) signaliserte sin katolske tilhørighet på *Outlasting the Blues* samme år. I 1979 erklærte også Cat Stevens (1967) seg som muslim, mens Richard Thompson (med bakgrunn i Fairport Convention) lot sufismen inspirere mange av sine sanger etter solodebuten i 1974.⁴ Også rastafarianismen ble forkynt på den internasjonale rockscenen etter at Bob Marley gav ut *Catch a Fire* på Island i 1972.

Den mer deregulerte og synkretistiske religiøsitet levde også videre på 70-tallet, blant annet på platene til Patti Smith, som videreførte Jim Morrisons og Leonard Cohens litterære tilnærming til religion. Hun synger om både indiansk religion ("Ghost Dance"), det jødisk-kristne påskemysteriet ("Easter", begge på *Easter*, 1978) og okkultisme ("Up There Down There", *Dream of Life*, 1988). Religion var også tema da Jethro Tull på *Aqualong* (1971) kritiserte tradisjonell religion på et humanistisk grunnlag. Religionskritikken ble videreført av band som Police ("O My God", *Synchronicity*, 1983) og XTC ("Dear God", 1987).

Joni Mitchell (debut 1968) kritiserte kristen fundamentalisme i en sang som "Tax Free" (*Dog Eat Dog*, 1985), mens hun i andre sammenhenger har gjort seg til talskvinne for urbefolkningenes religion ("Lakota", *Chalk Mark in a Rain Storm*, 1988). Vi finner mange

---

⁴ *Sufisme*: Islamsk mystikk - religiøs praksis med formålet å oppleve enhet med Gud.

slike eksempler på at en kritisk holdning til vestlige livssyn kobles med fascinasjon for førmoderne livssyn som virker autentiske og naturlige. I Norge står Mari Boine for noe av det samme når det gjelder norske kristendomsformer i kontrast til en samisk livstolkning. Buffy Sainte-Marie (debut 1964) og Robbie Robertson (debut med The Band i 1968) har begge indiansk bakgrunn, og har gjennom sine karrierer gitt stadig sterkere uttrykk for en indiansk religiøsitet.

Det fransk-engelske bandet Gong ble grunnlagt av australske Daevid Allen i 1967, og gav ut sine viktigste album - trilogien *Radio Gnome (Flying Teapot, Angel's Egg og You)* - i 1973-74. På disse platene presenteres et fantasiunivers, der menneskene på planeten Jorden kommuniserer med "the pot head pixies" på den grønne planeten Gong ved hjelp av telepati, musikalske vibrasjoner og utsendte representanter. Til denne fantasiverden hører en egen mytologi, faste meditasjonstidspunkt for fansen og fantasifigurer som gestaltes av medlemmene i bandet. Fra planeten Gong forkynnes fredssak, seksuell frigjøring og yoga. Samtidig kritiseres politisk vold og kommersialisering på en humoristisk måte - svært ulikt den formen kritikken fikk i 1970-årenes marxist-leninistiske bevegelse.

LOVE IS HOW YOU MAKE IT (Daevid Allen)

I left my body on my bed, I flew away inside my head

To dive right through the moon and find a perfect world inside my mind

I want to take you there, smiling through your hair

That is why I sing this song and why there is a band called Gong

Voices in our heads are calling, ringing bells and singing tales of how this world could
be

If only we could learn to melt together, make such lovely weather

Maybe we will blow it like in bygone ages

Maybe we will make it if we care, you'll be there, we'll be there - love...

Love is how you live it, love is how you give it

Love is how you make it, love is how you take it

First you make it with your body, everything you give to share

When you come together then you're one with lovers everywhere

Give a little wink, give a little wink, you know...

You know just who the pot head pixies are, have a little drink...

(Fra *Angel's Egg*, 1974)

Steve Hillage spilte i Gong, og har siden solodebuten i 1975 spilt mye på alternativfestivaler. Han skapte "New Age-musikk" lenge før dette ble et vanlig begrep - jamfør undertitler som "A celebration of time-space travel through nature" (*Green*, 1978). På coveret til *L* (1976) understreker han at "Lunar Musick Suite" er "recorded exclusively at full moon". Hillages tekster handler om UFO-mytologi, astrologi, et fremtidig fredelig verdenssamfunn og lignende temaer, og rytmen kan for eksempel være identisk med rytmen i alfabølgene som hjernen sender ut under meditasjon. I 1979 gav han ut *Rainbow Dome Music*; to lange, nesten

melodiløse komposisjoner for fremføring i en kirke i London under Mind, Body and Spirit-festivalen.

Lignende elementer finner vi også innenfor den New Age-musikken som vokste frem som egen sjanger i 1980-årene. En representant for den er harpisten Andreas Wollenweider, men innenfor det mer tradisjonelle rockmiljøet er det naturlig å fremheve Brian Eno, som har sin bakgrunn i Roxy Music (1970). Hans "ambient music" - for eksempel *Music for Airports* (1978) og *Apollo* (1983) - er en viktig forløper for de "lydskulpturene" som i 80- og 90-årene er produsert for det religiøse alternativmarkedet. Ved hjelp av instrumenter som synthesizer og fløyte skapes stadig harmonisk, flytende og gjerne etnisk inspirert New Age-musikk til bruk i forbindelse med healing, meditasjon, massasje og andre aktiviteter innenfor alternativbevegelsen.

Gong blir gjerne kategorisert sammen med band som Pink Floyd, King Crimson, Genesis og Moody Blues ("progressiv rock"). Dette henger sammen med det musikalske uttrykket, som er komplekst og til tider preget av jazz. Likevel har Gongs musikk et naivistisk og undrende preg, og Daavid Allen er en viktig representant for 1970-årenes senmoderne religiøsitet. Han arrangerer fremdeles work-shops der musikk og åndelig erkjennelse står sentralt. Mange rockartister deltok i 1970-årenes livssynskamp, men Gong valgte å konstruere sin egen "kult" - en slags parodireligion som gjennom humor og en tilsynelatende uforpliktende eklektisme formidlet et senmoderne livssyn.

80-årene: Den senmoderne religiøsiteten etablerer seg

Mange av 1980-årenes artister lå langt foran media og allmennhet i den religiøse utviklingen. Både rocken og den alternative religiøsiteten ble nå mer etablerte og "voksne", noe som preger mange av platene fra denne tiden. Kate Bush (debut 1983) satte for eksempel melodi til en ritualmagisk tekst på "Lily":

Well I said "Lily, Oh Lily, I don't feel safe

I feel that life has blown a great big hole through me"

And she said "Child, you must protect yourself, I'll show you how with fire"

Gabriel before me, Raphael behind me, Michael to my right, Uriel on my left side

In the circle of fire

(Utdrag fra "Lily" (Kate Bush), *The Red Shoes*, EMI 1993)

Mange rocksanger med religiøse temaer ble mindre forkynnende og mer eksistensielt vinklet enn i 70-årene (selv om Bob Dylan hadde åpnet for slike tekster i rocken allerede i 1965, da *Bringing it all back home* markerte hans overgang fra vise- til rocksjangeren). R.E.M. debuterte i 1983, og fikk en hit med "Losing my religion" (*Out of Time*) i 1991, mens irske Sinead O'Connor fra debuten med *The Lion and the Cobra* (1987) formulerte sitt ambivalente forhold til katolisismen. Norske DeLillos har siden *Suser av gårde* (1986) tatt opp eksistensielle temaer på en tilsynelatende naiv måte.

Klokken er mye nå og damen i TV'n har sagt

At hun ønsker en god natt fra alle i NRK

Men radio'n holder på hele natten og hvis du vil

Kan du ligge og lytte til et spennende hørespill

Om spøkelset i Canterville som er så lei av å være til uten søvn på flere hundre år

Men hvis jeg hadde evig liv så ville døden være vakrere enn Gud

For alt det som han har skapt ble ikke nok til at jeg holdt ut

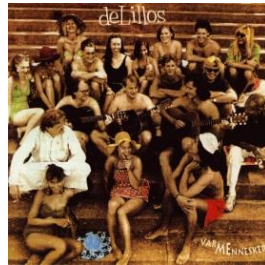
Hvis jeg visste at det aldri tok slutt med mine ensomme tanker

Om hvorfor vi eksisterer, om hvorfor vi overlever

Om hvorfor vi alltid strever og svakhet dominerer

Og gjør de samme feil om og om igjen

(Utdrag fra "Klokken er mye nå" (Lars Lillo-Stenberg), *Varme mennesker*, Sonet
1991)

De religiøse innslagene i 80-årenes rock har ellers fire kjennetegn: 1) Det første kjennetegnet gjelder ikke det religiøse innholdet, men innpakningen og måten det religiøse elementet kombineres med andre elementer på. Dette henger blant annet sammen med musikkvideoen, der artister som Prince (debut 1978) og Madonna (1983) vevde religiøse temaer sammen med elementer som tradisjonelt har hørt hjemme i helt andre sammenhenger. Madonnas "Like a Prayer" (1989) viser en "svart Messias" med erotisk utstråling, og ble oppfattet som blasfemisk i mange kristne miljøer. Et album som Princes *Sign o' the Times* (1987) formidler religiøse meldinger ("The Cross"), sosialrealisme (tittelsporet) og seksuelle erklæringer ("It") side om side. Det nye med disse artistene var ikke at de blandet kortene på en hittil uhørt måte - det hadde både ISB og Gong gjort før - men at de manipulerte med media på en helt ny måte.

I den senmoderne estetikken vektlegges overflaten, masken eller rollen - fremfor modernismens vektlegging av nye ideer, realismens fokus på samfunnsforhold eller romantikkens oppmerksomhet på identitet og indre sjeleliv. David Bowie (debut 1967) var en

forløper for Prince og Madonna når det gjelder det senmoderne rollespillet - jamfør Bowies mange rollefigurer, Princes mange artistnavn og Madonnas mange image.

Også musikalsk innebar 1980- og 90-årene en stilblanding som førte til helt nye sjangre. To aktuelle eksempler er Beck og Moby - sistnevnte har for øvrig satt kristendom, vegetarianisme og samfunnsspørsmål på dagsorden innenfor technomusikken. Et annet eksempel på stilblanding er den etniske rocken (world music), der folkemusikk smeltes sammen med moderne rytmer og instrumentering. Blant representantene for denne sjangeren finner vi blant annet artister fra Midt-Østen, Afrika og India. Siden de har sin basis i tradisjonell, førmoderne musikk, er det ikke uvanlig at de også uttrykker en førmoderne religiøsitet. For eksempel hørte tankegods fra sufismen hjemme i musikken til pakistanske Nusrat Fateh Ali Khan.

2) Okkultisme og paganisme var i 50- og 60-årene forbeholdt noen få innvidde. I 80-årene ble disse formidlet i massemedia - blant annet på rockalbum. Et sentralt eksempel er Psychic TV, som debuterte i 1982. Denne gruppen etablerte sin egen religion eller "kult", *The Temple Of Psychick Youth*, med klare referanser til Aleister Crowleys form for ritualmagi (magick). Større kommersiell suksess fikk Waterboys, som siden debuten i 1983 har gitt ut mange album som tematiserer før-kristen spiritualitet. Med sin keltiske bakgrunn formidler de mye av det samme tankegodset som preger wicca, den nypaganistiske religionen som vokser mest i vår tid.⁵ Med sin vektlegging av naturguder og -gudinner, innvielser, ritualmagi, rusmidler, seksualitet og ekstase kan wicca karakteriseres som en "jordreligion" fremfor en "himmelreligion".

THE PAN WITHIN (Mike Scott)

Come with me on a journey beneath the skin, we will look together for the Pan
within

Close your eyes, breathe slow, we'll begin to look together for the Pan within

---

⁵ *Paganisme* (av latin *pagus* - landboer) brukes om før-kristne ("hedenske") religioner. Den senmoderne paganismen (moderne åsatro, heksebevegelse, sjamanisme, etc) kalles gjerne nypaganisme eller neopaganisme.

Swing your hips, loose your head and let it spin, and we we look together for the Pan
within

Put your face to my window, breathe a night full of treasure

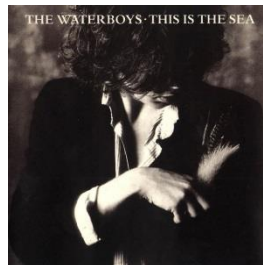
The wind is delicious, sweet and wild, with the promise of pleasure

The stars are alive and nights like these were born to be sanctified by you and me

Lovers, thieves, fools and pretenders, and all we gotta do is surrender

Come with me on a journey under the skin, and we look together for the Pan within

(Fra *This is the Sea*, Island 1985)

Frontfiguren i Waterboys, Mike Scott, spilte for øvrig inn sitt første soloalbum (*Bring'em all in*, 1995) i et studio der mye New Age-musikk er blitt til - i Findhorn i Skottland. I 1986 solodebuterte ex-Waterboys Karl Wallinger under navnet World Party med *Private Revolution*. Både her og på senere album formulerer han et økologisk budskap i et senmoderne religiøst språk.

Paganismen fikk ikke så stort omfang i Norge før på 1990-tallet. Ym:stammen debuterte med punkinspirert "steinalderrock" på *Dvergmål* i 1987, og deres foreløpig siste utgivelse er

Guden-i-steinen (1997), lå en tid høyt på salgslistene. Ym:stammens uttrykk er mer humoristisk enn Waterboys', men det underliggende alvoret er likevel vanskelig å unngå.

3) Satanistisk rock omfatter både black metal og andre sjangrer. Der er vanlig å spore begrepet black metal tilbake til bandet Venom (debut 1978), som gav ut albumet *Black Metal* i 1982, men røttene går helt tilbake til engelske Black Sabbath (1968) og amerikanske Blue Öyster Cult (1969). På 60-tallet utgav også Rolling Stones *Their Satanic Majesties Request* (1967) og "Sympathy for the Devil" (*Beggar's Banquet*, 1968).

Sjangeren har utviklet seg videre med basis i Skandinavia etter at Mayhem utgav *Deathcrush* i 1987. Black metal har hele tiden vært preget av rask, hard, tung og kompromissløs musikk med et vokalt særpreget ("grinding": mørk, gryntende vokal), men det har skjedd en musikalsk utvikling de siste årene. Akkurat nå (2000) er det særlig norske band som Dimmu Borgir og Satyricon som eksperimenterer med det musikalske uttrykket og setter Norge på rockens verdenskart.

Selv om alt fra symfonisk "kirkemusikk" til akustisk "folkemusikk" tas i bruk innenfor black metal, er det ideologiske innholdet i tekstene stort sett uforandret - selv om norske Ulver nylig satte melodi til dikt av William Blake (*Themes from William Blake's Marriage of Heaven and Hell*, 1999). Satanistisk rock setter ord på satanismen i sine ulike avskygninger, fra Anton LaVeys versjon med fokus på mennesket som driftsvesen, til mer mytologiske versjoner basert på egyptiske, bibelske og andre fortellinger.

4) Rap ble utviklet på gateplan - særlig i New York - gjennom 70-årene, men fikk sitt kommersielle gjennombrudd tidlig på 80-tallet. Blant pionerene var Afrika Bambaataa (debut 1980), som med utgangspunkt i muslimske idealer ville fremme fred og samarbeid mellom ungdomsgjengene i ghettoen. Siden har mange muslimske rap- og hip hop-artister dukket opp, og en alternativ organisasjon som *Nation of Islam* har tatt denne musikkformen i bruk i sitt arbeid blant unge svarte amerikanere.

90-årene: Retro og techno

På 1990-tallet er ikke den alternative religiøsiteten lenger så alternativ.

Sekulariseringstendensen som har preget Vesten i det 20. århundre har snudd, og religiøse

ytringer er blitt like selvsagte som de en gang var. Det nye er imidlertid at den senmoderne religiøsitet ikke lar seg styre av religiøse autoriteter. Unge mennesker kan tillate seg å finne sin egen religiøse vei, og prøve og feile uten innblanding fra foreldre, lærere og kateketer.

En sentral rocksingel på overgangen til 90-årene var "Monkey Gone to Heaven", der Pixies kombinerer et moderne menneskesyn som naturalismen med tradisjonelle religiøse forestillinger. Slike synteser kjennetegner store deler av den senmoderne religiøsitet.

If man is five, if man is five, if man is five,

Then the devil is six, then the devil is six, then the devil is six

If the devil is six, then God is seven, then God is seven, then God is seven

This monkey's gone to heaven, this monkey's gone to heaven...

(Utdrag fra Pixies: "Monkey gone to Heaven" (Frank Black) fra *Doolittle*, 4AD 1989)

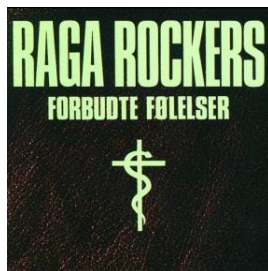
Året før kunne norske Raga Rockers gi ut en bønn som balanserte hårfint mellom naivitet og ironi, på et album som for øvrig tok opp temaer som rus, ensomhet og utrygghet.

Det ække lett å ta det rolig , det ække lett å ta det kaldt

Når verden faller sammen rundt forbi og over alt

Å Jesus, je je je Jesus, å Jesus, je je je Jesus

(Utdrag fra Raga Rockers: "Å Jesus" (Michael Krohn), *Forbudte følelser*, Sonet 1988)

1990-årene har på mange måter vært et retrospektivt tiår, der mange artister har grepet tilbake til 1960- og 70-årenes estetikk, selv om det musikalske uttrykket også er tilført mye nytt. Blant retro-artistene finner vi også noen som nyformulerer religiøse tanker fra hippietiden. Tiåret ble innledet av Lenny Kravitz, som spilte inn *Let Love Rule* (1990) med rørforsterkere, og forkynte "peace and love" med religiøse overtoner. Et band som nylig oppløste Kula Shaker tok på albumene *K* (1997) og *Peasants, Pigs & Astronauts* (1999) hinduismen og til dels okkultismen mye mer alvorlig enn hva Beatles gjorde for 30 år siden.

De nye sjangrene i rocken er preget av techno, og innenfor rave, house og jungle kan selve danse- eller konsertopplevelsen forstås rituellet. Dette vektlegges i deler av den litteraturen som skrives av både observatører og deltagere. DJ-en har sjamanens rolle når han leder "stammefellesskapet" på dansegulvet. Technomusikkens viktigste element er rytmen, og stammen ledes gjennom en musikalsk og mental prosess som *kan* forstås religiøst. En slik tolkning forutsetter at det religiøse ikke nødvendigvis knyttes til trosforestillinger, men til rituell praksis. I nypaganismen poengteres nettopp dogmefrihet - blant annet fordi dogmene kjennetegner den kristne tradisjonen en ønsker å ta avstand fra. Det er ikke uvanlig at et raveparty innledes med at wiccaprester eller andre moderne magikere gjennomfører åpningsriter, og i Norge har for eksempel nysjamanen Arthur Sørensen samarbeidet med rockklubben Rockefeller om et rituellet-musikalsk konsept.

Dette er på ingen måte nytt for 1990-årene. Også 1960-årenes rockfestivaler kunne ha et rituellet preg, og da U2 for første gang spilte i Norge (Kalvøya, 1983) ble konserten innledet med hvit magi: En publikummer ble bedt om å løpe i sirkel rundt konsertstedet med et hvitt flagg før gruppen forkynte sitt kristne budskap i sanger som "Sunday Bloody Sunday" og

"Gloria". ISB, Gong, Grateful Dead og mange andre artister har forstått sine konserter som rituelle feiringer av alternative verdier.

Den moderne bruken av rusmidler kan forstås som en senmoderne variant av den rituelle bruken av hallusinogener i paganistiske kulturer. Både 1960-årenes bruk av LSD og dagens bruk av ecstasy og lignende midler brukes som ledd i selvutviklingsprosjekter. Opplevelser skapt av lyd og bevegelse kan forsterkes av rusmidler, og gjennom ekstasen kan en bli bedre kjent med seg selv og utvikle sider ved sin personlighet som verken skolen eller samfunnet for øvrig fremelsker. Slik forstått dreier det seg ikke bare om religiøse elementer i rocken, men rocken selv kan forstås som medium og scene for den senmoderne religiøsiteten.

Aktuell litteratur

Ambjørnsen, Ingvar: *Hvite niggere*, Cappelen 1986. Roman om ungdom, oppvekst, musikk og rusmidler i 70-årene.

Blokhus, Yngve og Molde, Audun: *Wow! Populærmusikkens historie*, Universitetsforlaget 1996.

Blom, Ina: "Det suser i sivet" i *Samtiden* nr 1/88. Kåserende og kritisk om New Age-musikk.

Brunstad, Paul Otto: *Ungdom og livstolkning*, Tapir 1998. I deler av boken kommenteres forholdet mellom ungdom, musikk og livssyn.

Christensen, Lars Saabye: *Beatles*, Cappelen 1984. Roman om ungdom, oppvekst og musikk i 60-årene.

Corsten, Michael: "Ecstasy as 'this-worldly path to salvation': the techno scene as a protoreligious collective" i Tomasi, Luigi (red): *Alternative religions among European youth*, Ashgate, Brookfield 1999.

Eggen, Torgrim: *Hilal*, Gyldendal 1995. Roman der hovedpersonen er discjockey. Tematiserer også religiøse forhold.

Gilhus, Ingvild og Mikaelsson, Lisbeth: *Kulturens refortrylling. Nyreligiøsitet i moderne samfunn*, Universitetsforlaget 1998.

Graham, Dan: "Rock my Religion" i Wallis, Brian (red): *Rock My Religion*, Massachusetts Institute of Technology 1993. Om sammenhengen mellom rock og religion - et sentralt eksempel er Patti Smith.

Häger, Andreas: "Like a Prophet - On Christian Interpretation of a Madonna Video" i Ahlbäck, Tore (red): *Dance, Music, Art, and Religion*, Åbo Akademi University Printing Press, Turku 1996.

Jónsson, Jón Sveinbjörn (red): *Beat*, Den norske Lyrikklubben 1994. Beat-poesi fra 50-tallet og senere.

Kunnskapsforlagets rockleksikon, Kunnskapsforlaget 1992.

Kureishi, Hanif: *Sjelden som en engelsk jomfru: the black album*, Cappelen 1995. Roman om muslimsk ungdom i London.

Opsahl, Carl Petter: "U2" i *Kirke og kultur* nr 1/96.

Prismet nr 4/95: Spesialnummer om satanisme, med en artikkel om black metal.

Repstad, Pål: *Religiøst liv i det moderne Norge*, Høyskoleforlaget 1996. En religionssosiologisk oversikt.

Skagen, Kaj: *En elv under gaten*, Tiden 1976. Roman om ungdomskultur, eksistensiell søken og musikk.

Sørensen, Arthur: *Shaman. En rituell innvielse*, Ex Libris 1988. Selvbiografisk tekst.

Winje, Geir: *Fra bønn til magi. Nye religioner og menneskesyn*, Høyskoleforlaget 1999. Med kapitler om senmoderne religiøsitet og ungdomsreligiøsitet.

York, Michael: "New religious movements and youth culture in Great Britain" i Tomasi, Luigi (red): *Alternative religions among European youth*, Ashgate, Brookfield 1999. Om rave og sjamanisme.
